

A csanádegyházmegyei plébániák története.

Irta *dr. Szentkláray Jenő*. I. kötet. Temesvár. (Ára ?)

A föld mélyében kutató bányász jut eszembe, valahányszor egy-egy történelmi monographiát olvasok. A föld alatt szertesztét ágazó, egymást keresztül-kasúl metsző folyosókban fárad és izzad az a munkás; fáradozása első tekintetre czéltalannak látszik, mert ugyan mi hasznát veszi is a világ annak a sok formátlan sáros kódarabnak, melyet oly nagy fáradsággal fejt ki a sziklafalból; maga sem tudja első pillanatra melyik kő nemes tartalmú, sokszor affelől sínes biztonságban, van-e egyáltalában nemesebb ércz a bányá azon részében; hanem azért csak fárad, kutat tovább is; miért? mert egy jó leletnek reménye buzdítólag hat rá.

A városok, megyék, kolostorok, magán családok íratának bányájában mennyi rejtett kincs lappang, melyeket a laikusok közömbösen forgatnak; mert mi értékkel is bírhat előttök valami ócska számadás, vagy poros megsárgult imádságos könyv. Hazai történelmünk mennyi kincse rejlik még ezeken az ócska papirokon!

Ily gondolatok jutnak eszembe, midőn Szentkláray 740 lapos vaskos kötetét olvasom.

A cím hallatára első tekintetre egyszerű helyi érdekű monografiára gondolna az ember, s bizonyos kicsinyléssel mondanák sokan: kit érdekel az, hogy hány és milyen papja, tanítója volt Beodrának vagy Buziásnak.

Pedig ezen egyszerű cím alatt hazánk kulturtörténetének egyik legérdekesebb fejezete rejlik.

Kevés megye részesült ugyanis abban a sorsban, melyben a csanádi egyházmegye. A keresztény kulturát a legelső között fogadta be, még pedig úgy szólván mohósággal, Szent Gellért püspök megyéje. Rendkívül érdekes adatokat olvasunk erre vonatkozólag Szent Gellért élet-történetében. Akkor azután jön a török invazió, a mely a keresztény műveltséget úgy szólván gyökerében kiirtja, úgy, hogy mikor a törökök kitakarodnak a hazából, tulajdonképen néptelen területeket hagynak maguk után, melyet azután a kormány mindenféle nemzetiségileg és vallásilag tarka-barka telepésekkel népesít be, a kik valóságos tabularasát találják maguk előtt.

Rendkívül érdekes, mint fejlődik az új keresztény műveltség; akárcsak egy tarka mozaik-képet néznénk: magyar, német, franczia, szerb, montenegrói, olasz, tót, cseh, lengyel, oláh, sőt még török nép is mint melepszik meg új otthonában, mint terjeszkedik és erősödik. Talán tarkább egyházmegyéje nincs is az országnak a csanádinál.

Magában véve, az igaz, kevés értékkel látszik birni az olyan adat, hogy mennyit fizettek a bresztováci vagy a bulyi hívek a papjuknak; hogy is tudnak azzal megtölteni 740 lapot? Pedig az egész könyv csak egy kissé behatóbb forgatása oly világos és érdekes képét adja

hazánk délvidéke kulturtörténetének, hogy még szakművek sem müljék felül. Oka ennek az, hogy az egyház élete szorosan összenőtt ottan a hazai és a kulturtörténettel. Sorsuk elválaszthatlanul össze van kötve még most is, mert oly vidékről van szó, a hol a nemzetiséget a vallással szokás jelezni és megfordítva.

A szerző hosszabb bevezetés után, a melybe a főesperességek történetét foglalja, betűsoros rendben a plébániák történetét mondja el, belefoglalván a történetbe a község jelen földrajzi leírását, úgy hogy ezen műben az egyházmegye kész ethnographiai és politikai földrajzát is kapjuk, a hol a község múlt és jelen kulturális viszonyai vannak kiválóan feltüntetve. Minden plébánia után a hozzátartozó leányegyházak hasonló tartalmú leírása következik. S ezek a leírások nem valami száraz statisztikai adatok összehalmozása, hanem érdekesek és vonzóak. Nagy munkát végzett tehát Szentkláray.

Pedig ez még csak az első kötet: és egyedül a plébániák történetéhez még hármat ígér! Azután következik majd a csanádi püspökség története, végül a káptalanok, prépostságok, és szerzetházak története, mindegyik rész több kötetben. Ha mindez elkészül, valóban méltó millenniumi emléket állít a csanádi egyházmegye.

Valóban önkénytelenül is fölmerül itt az az óhaj: bár követnék a többi egyházmegyék ezen példát, még pedig hasonló arányokban. Mert hasonló irányú törekvést kisebb-nagyobb mértékben más megyéknél is találunk. Azt hiszem adatokban nem volna hiány. Sőt az országnak azon megyéi, melyek a háborúktól kevesebbet szenvedtek, még jobb helyzetben is volnának e tekintetben. Buzgóságban és jóakarásban sem volna hiány. Csakhogy akadna-e minden megyében egy Szentkláray?

Dénes Béla.

A hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat kilenczedik Évkönyve az 1896—98. évekről.

Az igazgató-választmány megbízásából szerkesztette dr. *Veress Endre* társulati titkár. A társulat tulajdona. 1898. 1—195 lap és 34 szövegrajzzal.

A gróf Kuun Géza elnöklete alatt működő hunyadmegyei történelmi társulat élénk tevékenységéről tanúskodik ez újabb Évkönyv is, melynek számos illusztrációja és változatos tartalma van. Az Évkönyv tartalma négy fejezetre van osztva. Az első fejezet 9 értekezést tartalmaz. A 2-ikat hunyadmegyei oklevéltár, a 3-ikat társulati ügyek, a 4-iket hivatalos értesítő képezi. Czimképül a Hunyadiak dévai templomának restaurationalis képét vesszük Gyalus László ismert műépítész s a pozsonyi templom restaurátorának rajza után. A romladozó régi templom Déva legbeesesebb történelmi emléket képezi s csak szerencsét kívánhatunk a ref. egyháznak, mely a *Hunyadiak* iránti